

2010:26

Tomelilla Byagård - fasadarbeten 2010

Antikvarisk medverkan, 2010

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2010:26

Tomelilla Byagård

- fasadarbeten 2010

Antikvarisk medverkan, 2010
Tomelilla socken, 1130
Tomelilla kommun
Skåne län

Jimmy Juhlin Alftberg

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

© 2009 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:26
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Boningshusets södra fasad under arbetet. Foto Henrik Nilsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

Tomelilla Byagård - fasadarbeten 2010

Innehåll

Sammanfattning	5
Administrativa uppgifter	5
Utförda åtgärder	5
Avvikelser från handlingarna	6
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	7
Iakttagelser under restaureringen	7
Övriga handlingar med relevans för arbetet	8

Tomelilla kommun, Tomelilla markerat

Tomelilla, Bygården markerad

Sammanfattning

Hela gården har varit föremål för större och mindre putslagningar och har dessutom blivit helt omkalkad. Främst skador uppkomna i samband med den stränga vintern 2009/2010 har åtgärdats.

Administrativa uppgifter

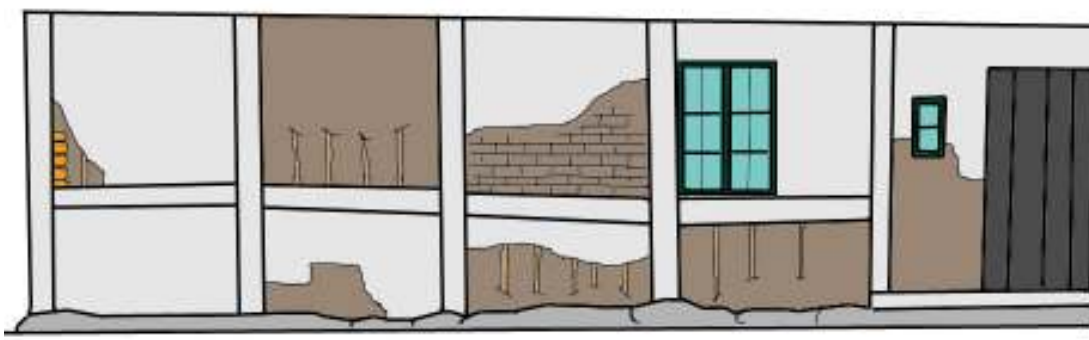
Objekt	Tomelilla Byagård
Socken	Tomelilla
Kommun	Tomelilla
Länsstyrelsens beslut	2010-04-26 (Dnr 434-74772-09)
Byggherre/beställare	Föreningen Tomelilla Byagård
Entreprenör	HN Byggnadsvård, Sälshög
Antikvarisk medverkan	Jimmy Juhlin Alftberg
Byggnadstid	Juni 2010
Slutbesiktning	2010-06-30

Utförda åtgärder

Putslagningar har företagits runt hela gården, både i större omfattning i form av restaurerade korsvirkesfack samt i mindre omfattning som normalt underhåll. De mindre lagningarna nämns inte speciellt i rapporten mer än att de blivit behandlade med samma material som de större lagningarna och har till största delen varit koncentrerade till de nedre facken. Den största insatsen skedde på Boningshusets södra fasad, väster om bakugnen. Vid detta parti fick större sjok av tidigare lagningar – företrädesvis av cementhaltigt bruk – knackas ner in till ren leryta. I samband med detta kunde även de ursprungliga fackkonstruktionerna dokumenteras, bl a framkom stakar och lersten (på Boningshuset) och halmflätning (På Norra längans gårdssida). Vid de ställen äldre stakar framkom kunde någon hassel- eller halmflätning inte noteras. Stakarna var alla av obarkat, oidentifierat träslag, eventuellt grova och raka grenar, mer eller mindre insektsangripna. Ett av facken var till fullo uppmurat av lersten, satt i lerbruk (se ritningen nedan). På ett ställe framkom inslag av bränt tegel, sannolikt resterna efter en sentida lagning.

Till utstockningen användes lerbruk i blandningen 1 del lera, 0,5 del kogödsel, 0,5 del finhackad halm och 2 delar sand. Till slutputsen användes en blandning innehållande 1 del lera, 1 del kogödsel och 2 delar sand. Efter påslag komprimerades slutputsen med murslev, för att därefter, när erforderlig torkning skett ”snutas” med lerslätta. Innan påslagning av ny lera vättes ytorna för att binda det lerdamm som uppkommit i samband med borttagning av skadade partier.

Samtliga putslagade ytor vitmenades 3 – 5 gånger med kalkmjölk tillverkad av kalkpasta (våtsläckt, vällagrad Kulekalk) i blandningen 1 del kalk och 5 delar vatten. I övrigt ströks hela gården en gång med kalkmjölk, såväl de yttre som de inre fasaderna.

Boningshusets södra fasad, väster om bakugnen. Redogörelse över de större putslagningarna utförda under insatsen 2010. Orange markering visar var bränt tegel framkom. I övrigt markeras återfunna stakar och lerstensmurning. Stakarna markeras ungefärligt på de platser de återfanns, men de sträcker sig sannolikt i fackens fulla höjd. De sentida bristfälliga lagningarna, utförda med cementshaltigt bruk – och övriga brister – har avlägsnats in till det ursprungliga lerbruket. OBS, ritningen är ej skalenlig.

Boningshuset innan arbetet.

Efter arbetet.

Bakugnens tillstånd innan arbetet.

Efter arbetet.

Avvikelser från handlingarna

Inga avvikelser har noterats.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetet är väl utfört i enlighet med Länsstyrelsens intentioner och efter byggnadsminnets egna förutsättningar. Stor vikt har lagts ner på materialvalet gällande omputsningen och hantverkaren har visat ett stort engagemang för de antikvariska aspekterna.

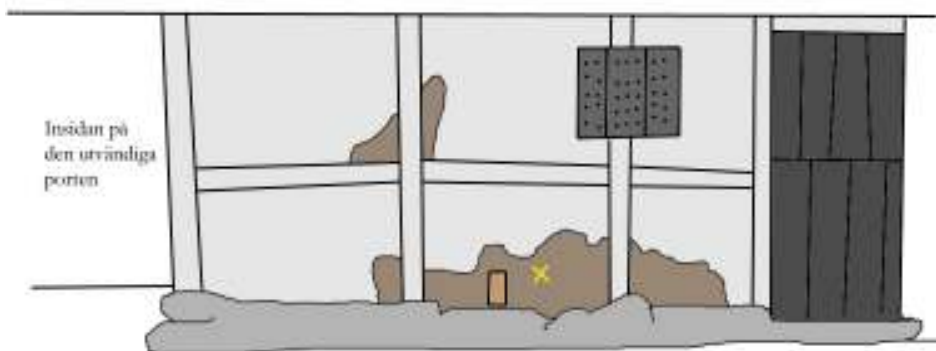
Iakttagelser under restaureringen

En bedömning är att vintern 2009/2010, genom sin långvariga köld och den stora mängden snö, inverkat negativt på gårdens fasader. Speciellt märks detta på de lerputsade ytorna, vilka under året uppvisat en accelererande skadebild – skador som dessutom gått djupare in i konstruktionen än eljest. Det går naturligtvis inte att utesluta att ursprungsmaterialet just vid denna tidpunkt nått den yttersta gränsen för sin hållfasthet och i vilket falls om helst skulle ha uppvisat en liknande skadebild. Fast detta är mindre troligt.

Hantverkaren gjorde bedömningen att den på Norra längans gårdssida återfunna halmflätningen var påfallande klen, sett i förhållande till de flätningar som tidigare iakttagits på gården. Bredvid halmflätningen fanns i det ursprungliga lerbruket vidare inmurat en märklig fyrkantig ”träkloss”. Det är okänt hur långt upp i konstruktionen den sträcker sig och innebörden har inte kunnat fastställas (se vidare ritningen nedan). Eventuellt har den utgjort fästunderlag för någonting som tidigare suttit synligt på fasaden, alternativt är det resterna efter en gammal lagning, där ett antal stakar ersatts med ett ”modernare” system.

En besiktning företogs av de större putslagningar som utfördes 2007. Dessa, vilka var de första i ”modern tid” där nytt lerbruk uppblandades med gödsel, visade sig vara i mycket bra skick och i det närmaste helt opåverkade av de tre år som gått. Det enda att notera i sammanhanget är att vissa randpartier, i anslutning till äldre puts, vittrat – dock utan att spricka (se vidare foto nedan).

Den yttre korsvirkestimran på Norra längan har av föreningen under sommaren strukits med trätjära och på Boningshusets skorsten gjordes en mindre putsförbättring med kalkbruk (garantijobb).

Putslagningar på Norra längan, gårdssidan. Gul markering visar platsen för återfunnen halmflätning. Ljusbrun markering visar platsen för den fyrkantiga ”träklossen”, vars innebörd ej har fastställts. OBS, ritningen är ej skalenlig.

Exempel på "vittring" av den puts som lades på 2007. Fenomenet kan inte förklaras men kommer att hållas under uppsikt. Under 2010 års fasadarbeten justerades lerblandningen något, till att innefatta 0,5 delar finbackad balm som extra armering samt något mindre sand, dvs ett fetare bruk. Förhoppningen är att detta ska motverka liknande terialbortfall.

Övriga handlingar med relevans för arbetet

- 2009-10-08 Hembygdsföreningens ansökan om byggnadsvårdsbidrag.
- 2010-04-26 Länsstyrelsens tillståndsbeslut (dnr 432-6219-10)
- 2010-04-26 Länsstyrelsens bidragsbeslut (dnr 434-74772-09)
- 2010-06-30 Slutbesiktningsprotokoll

Kristianstad 2010-07-01

Jimmy Jublin Alfberg

Regionmuseets rapportserie 2010

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odysse längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund- utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvalvsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnans – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AM- antikvarisk medverkan
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt
FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning
PJ- projektrapport
VP-vårdplan
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation
BMU-byggnadsminnesutredning

